

Tysklands læremester.

En artikel om Filip Melanchthon

Nogle bekendte af mig var for et par år siden på rundrejse i Tyskland, og var også kommet forbi reformationens arnested: byen Wittenberg i det tidligere DDR. I Wittenberg findes verdens største reformationsmuseum i Luther-halle, og byen er fyldt med henvisninger til reformationen. Det var i Wittenberg, at Martin Luther i 1508 begyndte sin universitetsundervisning og det var her, at han i 1517 for alvor indledte reformationen med at opslå sine teser mod den pavelige aflad.

Men mine bekendte, som man ikke kan beskyldes for at være Luther særlig positivt stemt, kom dog opløftede tilbage fra Wittenberg. Både med hensyn til Luther selv, men også i forhold til en person, som de egentlig ikke vidste noget om på forhånd: Filip Melanchthon. Han havde gjort et stort indtryk på dem med sin humanistiske dannelse og viden. Det er glædeligt, at de fik denne erfaring; men forunderligt er det også, at Melanchthon på denne måde næsten helt er gledet ud af den almene europæiske bevidsthed og så at sige skal vækkes til live igen.

Men Melanchthon er en ypperlig repræsentant for både humanismen og for den klassiske europæiske dannelse, og han ikke må forsvinde ud i den almene glemsel, hvis historien skal begribes ret.

Filip Melanchthon blev født i 1497 i den lille købstad Bretten ved Rhinen. Hans mor var niece til den berømte lærde Johan Reuchlin, der stod for den nye videnskabelighed, der på den tid brød frem i Tyskland, og særligt med hensyn til studiet af bibelens sprog: hebraisk og græsk.

Filip lyder som barn og ung navnet Schwarzerd (Muldjord) efter faderen George Schwarzerd; men han ændrer sit navn, efter forslag fra Reuchlin, i den gængse humanistiske tradition til Melanchthon, som er en græsk oversættelse af det tyske efternavn.

Melanchthon blev blandt andet uddannet i Heidelberg, og særligt det græske sprog, som ikke mange mestrede på den tid, blev hans område. I 1518 udgiver han en meget rost græsk sproglære. Og i hebraisk erhvervede han sig ligeledes stor indsigt, således at han bliver en betydelig hjælp for Luther ved bibeloversættelsen, der udkom i 1534.

Det er sprogene, der er afgørende for Melanchthon, og ikke alene det: Melanchthon ser med fuld ret sprogene som det helt grundlæggende for teologien, hvis teologien ikke skal udarte til luftig spekulation. En teolog uden sprog, siger han, er som en fugl uden vinger, og Luther slutter sig til ham med udsagnet om, at sprogene er de skeder, hvori åndens sværd sidder. Sprogene er det helt grundlæggende for en evangelisk teolog, og derfor kan det vække til både forundring og bekymring,

når man i vore dage slår til lyd for at det teologiske studium skal kunne gennemføres uden sprogene. Teologene vil uden sprog blive som stækkede fugle, og vil derved blive sårbare ofre for ethvert rovdyr.

I 1518 bliver Melanchthon ansat som underviser i græsk ved universitetet i Wittenberg, som allerede har et stort ry i kraft af Luthers virksomhed. Universitetet er grundlagt af kurfyrst Frederik den Vise i 1502 og Melanchthon dumper ved sin ansættelse lige ned i reformationens kerne. Han siger selv i sin indsættelsestale, som gør et stort indtryk på Luther, at han vil virke for at bekæmpe det skolastiske barbari, der holder ungdommen nede i uvidenhed og tomt terperi, og kæmpe for studiet af de klassiske sprog. Han begynder sin virksomhed på universitetet med at forklare den græske digter Homer og Paulus' brev til Titus.

Talrige sammenstød mod katolske modstandere finder sted. I 1521 må Luther flygte i skjul på slottet Wartburg, hvor han bruger tiden på at oversætte det nye testamente. Hermed lades Melanchthon alene tilbage i Wittenberg, hvor sværmeriske ånder griber muligheden for at ændre forholdene helt, da Luther ikke er til stede. Disse anføres af professor Karlstadt, og der gribes til særdeles hårde metoder for at komme de katolske misbrug til livs. Luther selv gik ikke ind for tvang i frihed, og ville ikke tvinge de reformatoriske indsigter igennem. Men de sværmeriske ånder havde set lyset, og ville, som andre af historiens revolutionære, have at de andre også skulle se det, og derved kom det til store uroligheder i Wittenberg, som Melanchthon søgte at styre, men uden det store held. Først da Luther kommer tilbage fra Wartburg i marts 1522 og i løbet af en uge prædiker hver dag i Bykirken, skabes der ro.

Midt i denne urolige tid skriver Melanchthon et af sine teologiske hovedværker: "Loci communes rerum theologicarum" (i daglig tale kaldet Loci). Værket udgives i december 1521 og er en gennemgang af den kristne tros vigtigste punkter. Den adskiller sig fra andre af tidens talrige læreskrifter ved kun at bygge på de bibelske skrifter, og ikke på abstrakt spekulation. I Loci fra 1521 finder den evangeliske teologi sin troslære, som ikke er gold viden, men er levende stof tilegnet i kamp. Det er teologi, der er aldeles befriet fra moralisme og tvang, og en teologi, som også i dag har meget at byde på, hvis vi kunne lytte.

Op gennem reformationstiden er Melanchthon en trofast støtte for Luther og bidrager med sin store klassiske indsigt til reformationens intellektuelle styrke. I 1530 er det Melanchthon, der er den bærende kraft i udarbejdelsen af det lutherske bekendelsesskrift Den augsburgske Konfession, der fremlægges for Kejser Karl V ved rigsdagen i Augsburg. Luther selv godkender bekendelsen med ordene: "jeg kan ikke træde så bildt som mester Filip". Oplæsningen af Den augsburgske

Konfession, som finder sted lørdag 25.juni kl.4 om eftermiddagen, er en verdenshistorisk begivenhed. Den oplæses på tysk af den sachsiske vicekansler Bayer, og historien fortæller, at vinduerne på slottet, hvor rigsdagen fandt sted, var nødt til at stå åbne på grund af varmen, og derfor kunne hvert et ord af den evangeliske bekendelse høres udenfor, hvor talrige var forsamlet. Det siges at Hertug Vilhelm af Bayern bagefter sagde til den katolske teolog Eck: de lutherske sidder i skriften, og vi, de pavelige, ved siden af den!

Melanchthons indsats med at formulere Luthers reformatoriske indsigt kan ikke overvurderes. Det er en bedrift uden sidestykke. Det er samtidig en fastholdelse af en klassisk dannelse, der også er en væsentlig side af reformationen, og som ikke må glemmes, hvilket åbenbart truer med at ske i dag, hvor selv vidende mennesker ikke kender stort til Melanchthon og kun har et ganske overfladisk kendskab til Luther. Melanchthon blev både af sin samtid og sin eftertid kaldet for Tysklands læremester (Præceptor Germaniæ), hvilket er et tilnavn han fuldt ud fortjener. Han reformerede skolesystemet og gjorde universiteterne til virkelige højskoler. Han satte den klassiske dannelse, som humanismen gravede frem på ny, i højsæde, særligt ved sin forkærlighed for de klassiske sprog, som vi altså nu er ved at smide ud igen.

Filip Melanchthon døde i 1560 efter mange års problemer efter Luthers død i 1546. Han formåede ikke uproblematisk at videreføre Luthers reformatoriske indsigter, dertil havde han ikke Luthers skarphed og ligefremhed, og samtidig betød den vanskelige politiske situation i slutningen af 1540'erne, hvor Wittenberg erobredes af kejserlige tropper i 1547 og hvad deraf fulgte af forhandlinger, at Melanchthon blev regnet for svag overfor pavekirken af den mere hårde kerne af lutheranere. Men tilbage står en stor luthersk humanist, der har båret nogle af den evangeliske kirkes kerneskrifter igennem. Samtidig findes der over 400 latinske digte, som han har skrevet i tiden fra 1510 til 1560.

Udover de mere historiske spor finder vi også andre spor efter Melanchthon. I litteraturen dukker han op i Thomas Manns store roman om Doktor Faustus, hvor han lægger fysiognomi til komponisten Adrian Leverkühns fader Jonathan. Og på Lucas Cranachs mægtige altertavle i Bykirken i Wittenberg ser vi Melanchthon døbe et barn, hvilket ikke er uden teologisk vid al den stund, at Melanchthon ikke var ordineret præst. Cranachs fremstilling er altså en understregning af den reformatoriske indsigt, at enhver, som er krøbet ud af dåben, er præst for vor Herre. Den indsigt der gør, at vi ikke bøjer os for paven i Rom.

Melanchthon var både forkynder af frihedens evangelium og Tysklands læremester, for tro og forståelse går hånd i hånd i sand evangelisk teologi. Melanchthon er en af de store skikkelser i

Europas historie og en af de største kristne humanister, og hans indsats fortjener at blive husket og ikke mindst anvendt i vor tids diskussion om dannelse og uddannelse.